

Anton Jurovský

Životnou cestou

Spomienky psychológa

EDICIA
AURIS

ZVAZOK VII.

Rodn

Bežné číslo	Doba zápisu (deň, mesiac, rok)	Doba narodenia (deň, mesiac, rok)	Meno dieťaťa, pohlavie, náboženstvo	Meno a priezvisko (postavenie)
39	29. marca 1908. Tiscederátsko šestm.	26. dvojiate šiesteho	Anton chlapec r. kat.	Myraja W. robotník Anna G. Mlynar č. 20

Dodatočné zápisy. Opravy.

Priezvisko otca nie je Wajsz Negl, ale správne je, „Weis Negl“, vek otca nie je 36, ale 34“ a vek matky nie je 35, ale „33“ rokov/okresny urad Banská Bystrica č.ad.18.047/1928./18.januára 1929.

Vladár n.matrikár

Svedčím

Banská

ý list.

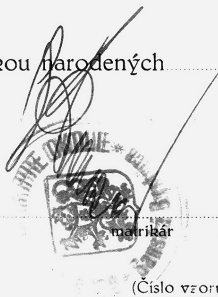
Zem: *Slovensko*
Okres: *Banská-Bystrica*

isko, zamestnanie a bydlisko	Nábo ženstvo	Vek	Miesto narodenia, keď matka neporo- dila v svojom bydlisku	Prípadné poznámky pred podpisom. — Podpisy
rodičov				
<i>Kajsa-Negl p. kat.</i>		<i>36.</i>	<i>↳</i>	<i>v. n. pro apisy</i>
<i>napriemne</i>				
<i>Daubnerova p. kat.</i>		<i>35.</i>		
<i>anka</i>				

vodné znenie zaznam
va sa v smysle r
denia poslovenč.
že sa tento výťah ^{de slovné} _{obs. žne} srovnáva s matrikou narodených
Banská-Bystrica matričného obvodu.

Banská-Bystrica -8. VII. 1937

№ 136/57 ke. 3

(Číslo vzoru 5. m. ú.)

EUROPA

Anton Jurovský: Životnou cestou – Spomienky psychológa

Copyright © Marcela Plítková - Jurovská 2009

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec, 2009

Layout © Bee and Honey (www.beeandhoney.sk) 2009

Prvé vydanie

Ako siedmy zväzok edície Auris vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2009

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-89111-52-7

Handwritten signature

PREDHOVOR

Musím sa s celou skromnosťou priznať, že myšlienka napísať svoj vlastný životopis nepochádza odo mňa. Opätovne mi ju pripomínali moji mladí spolupracovníci, až napokon mi ju s celou vážnosťou predložil redaktor Vydavateľstva Slovenský spisovateľ Ján Medved'.

Do jej realizácie som sa pustil najprv len skusmo, až postupne som objavoval, že takýto druh práce má v sebe niečo užitočné. Predovšetkým pre mňa ako autora a nositeľa životopisu je akoby celoživotným spytovaním si svedomia a aspoň čiastočne aj vyhodnotením vlastného života, posúdením jeho priebehu, ba i zhodnotením vlastných počinov, čo všetko je u sedemdesiatročného človeka vari celkom na mieste. Je nesporné, že v tomto bode biografická literatúra má najväčší význam práve pre jej autorov.

Ale pozor! Ani jeden život sa neodohráva v ľudoprázdne, ani jeden „vlastný životopis“ nie je len vecou svojho autora. Odohral sa predsa v bytostnom zapojení svojho autora na celý rad ľudí, na ich zariadenia v konkrétnych podmienkach ľudskej spoločnosti, ktoré sa priamo uplatňovali v živote pisateľa. A tak vlastný životopis nikdy nemôže byť len obrazom pisateľa, ale vždy raz miernejšie a sotva znateľne, inokedy veľmi dôrazne je opisom tých spoločenských pomerov, v ktorých sa odohráva.

Z povahy veci vyplýva, že spoločenské pomery nie sú azda len náhodným miestom, v ktorom život jednotlivca prebieha, ani len viac-menej zaujímavou skutočnosťou, ktorá by bola len akýmsi náhodným „javiskom“, na ktorom sa život jednotlivca odohráva. Sú naozajstnou neúprosnou skutočnosťou, ktorá na individuum pôsobí storakými podnetmi po celý jeho život. Obsah jeho života je vlastne daný tým, ako si dokázal na svojej životnej ceste podnety svojho spoločenského prostredia „povšimnúť“ a svojím konaním sa s nimi vyrovnávať“.

A tak vlastný životopis nikdy nie je opisom vonkajších udalostí zo života pisateľa, ale hlavne prehliadkou toho, čo jedinec dokázal vo svojich sociálnych podmienkach vyanalizovať pre seba ako vhodný podnet ku konaniu, ako daný podnet zo sociálneho okolia v sebe spracoval a ako „sociálnym podnetom“ vyvolané konanie dokázal využiť tak pre svoje posilnenie ako i pre nerušený chod spoločenského diania.

Tento individuálny vývinový proces je v princípe u každého jednotlivca inakší. Napriek tomu má mnoho porovnateľných

aspektov medzi rozličnými ľuďmi. Tak je možné i zo života iných ľudí vybrať si paralely na porovnanie, identifikovať prípady na napodobovanie alebo odmietanie. Vďaka týmto skutočnostiam životopisy cudzích a nám prípadne i vzdialených ľudí môžu byť nielen zaujímavé, ale aj poučné, najmä ak ide o ľudí vynikajúcich, o ľudí z nezvyklého životného prostredia a s nezvyklými životnými osudmi i výkonmi.

Hoci sa pri svojom sebaspytovaní nedokážem zaradiť ani do jednej uvedenej kategórie, predsa si len myslím, že v mojom živote sa aspoň čiastočne uplatnili uvedené predpoklady a že v ňom čitateľ nájde aj všeličo zaujímavé a poučné. Nemyslím tým len na seba, ale mierim na historické epochy, ktorými som na svojej životnej ceste prechádzal.

Pri realizácii tohto zámeru sa musím zmieniť aj o technike svojej práce. Môj zdravotný stav sa medzičasom zhoršil natoľko, že som už nedokázal písať na stroji dlhšie partie sám. Na moje šťastie prišla mi na pomoc moja manželka, ktorá dokázala na môj diktát napísať celú prácu na stroji. Bez tejto jej pomoci, ale i bez tej, ktorú venovala príprave rukopisu do tlače a jeho vystrojeniu patričnými náležitosťami, by bola mohla zostať táto moja práca nanajvýš torzom.

Bratislava v marci 1983

Anton Jurovský

I. RODISKO

1. Poloha

Na svet som prišiel v malej dedinke Ulmanke (dnes Ul'anke). – Ba pardon! Nemal by som ju vari uvádzať ako malú dedinku, pretože už niekoľko rokov je súčasťou voľakedy i teraz „pyšnej“ Banskej Bystrice. Samotná dedina bola však vtedy – a je aj teraz – malá a vcelku bezvýznamná. Svedčia o tom už ťažkosti s jej pomenovaním. V najstarších písomných dokladoch, ktoré o nej poznáme z XV. storočia, sa uvádza jednak ako Ullmann, alebo i ako Ulaanstorff.*

Pomenovanie si všimol aj Ján Kollár, ktorý ako študent roku 1812 tade prechádzal z Mošoviec do Banskej Bystrice. Meno Ulmanka odvádza od ulmu, t. j. nemeckého pomenovania stromu brest, ktorý v tých časoch tam videl rásť. Na mohutný brest sa zo svojich chlapčenských čias pamätám aj ja; rástol zhruba uprostred dediny na ľavom brehu potoka, hneď pozdola betónového mosta. Odstránili ho až v tridsiatych rokoch, keď si Jozef Buček na tom mieste postavil poschodový dom i s obchodom a hostincom.

Úradne dedina niesla meno Ulmanka už od r. 1773, alebo i Ulmánka (v r. 1908). V rokoch 1886 – 1913 jej úradný pomaďarčený názov znel Olmányfalva; od r. 1918 zase Ulmanka. Terajšie meno Ul'anka pochádza až z roku 1948. Hoci nemá nijaké etymologické značenie predsa je pre slovenskú výslovnosť ľahšie. Roku 1910 mala podľa úradných štatistik 499 „slovensky hovoriacich obyvateľov“.

Hoci nie menom, predsa naša obec má významné postavenie aspoň podľa zemepisnej polohy. Na štátnej hradskej, vedúcej

* Mój priateľ, univ. prof. Alexander Húščava, našiel o tom dva doklady. Jedným z nich je listina kráľa Vladislava z 1. decembra 1496 (v archíve rodiny Révayovej, uloženom v Archíve Národného múzea v Martine). V tejto listine kráľ Vladislav potvrdzuje a odpisuje listinu Ostrihomskej kapituly z 15. marca 1466, v ktorej Ostrihomská kapitula vyhlasuje, že Štefan Jung z Banskej Bystrice predal Jánovi Thurzovi z Laku za 6,200 zlatých svoje majetky, totižto dom Karolov v Banskej Bystrici, Podlavice (Podlawitz), Riečku (Retzka), Ulmanku (Ulmann), Majer (Mairhoff), polovicu dediny Jakub (S. Jacob), Kyncelovú (Heytzmann), Kúpel, vlastnícke právo k Nemocnici sv. Alžbety v Banskej Bystrici a bane (Newstollen a Eribstollen).

Iná listina z 28. septembra 1469, Buda, hovorí, že Matej, kráľ uhorský, oslobodzuje Jána Ernesta od platenia 100 zlatých, ktoré má platiť ako daň od domu a bani v Banskej Bystrici a z majetkov Majer (Obermairhoff), Podlavice (Podlawytza Superior et Inferior), Riečka (Rechko), Ulmanka (Vlanstorff), Sv. Jakub a Thothfalw.

z Banskej Bystrice na sever, je po Kostiviarskej a Jakube treťou obcou ležiacou na siedmom kilometri od mesta. Hradská vedie popri rieke Bystrici, v úzkom údolí, do ktorého z východnej strany padajú strmé svahy Nízkyh Tatier a zo západnej takisto strmé svahy Veľkej Fatry. Dedina leží na najširšom rovnom mieste celej doliny. Riečka Bystrica, valiaca sa dolu dedinou severo-južným smerom, a popri nej štátna hradská pretínajú obec na dve polovice. Popri ceste sa tiahne rad domov, medzi ktorými ešte za môjho detstva bolo mnoho aj drevených, no teraz už napospol nových s kvetinovými záhradkami a bráničkami do dvorov. Za domami sú záhrady s ovocnými stromami. Ešte ďalej za nimi je Záhumnie so starostlivo obrobenými švíkmi roličiek, ostredkov, a ešte ďalej za nimi strmé svahy lúčok (zvaných kopanice) a nad nimi sýtozelené, tiež veľmi strmé lúky, na ktorých sa po skosení trávy, teda už do prostred leta pásavali kravy, ktoré zdola vyzerali ako papierové figúrky poprilliepané na zelenú stráň. A nad tým všetkým, pochopiteľne veľmi príkre, husto zalesnené, až do tisíc-metrovej výšky čnejúce vrchy, ktoré dedinu obkolesujú zo všetkých strán. Na juhu sú to výbežky Baranova a Pánskeho dielu, od východu Banické lúky a náš „miestny štít“ Kochuľa, od severu statný Končitý vrch, výbežky Japeňa a Košiar. Od západu veľmi prudké stráne Ostrého vrchu vrúbia riečku Bystricu z jej pravej strany až po Banskú Bystricu, kde sa vlieva do Hrona.

Horské svahy predeľujú doliny a dolinky. V každej vedie cesta, furmanský závoz alebo aspoň chodník. V každej si hudie svoju večnú pieseň potok, potôčik, alebo čo len jarček. Čarovný žblnkot potokov, bystrín a jarčekov v našich dolinách, od mojej mladosti až dosiaľ, ma natoľko uchvacoval, že som – podľa vzoru cudzích krajín – pre Slovensko, alebo aspoň pre môj rodný kraj, navrhoval prívlastok Zem spievajúcich vôd. Verejne som to však nikdy neuplatnil.

V nižších polohách nájdete takú bohatú vegetáciu listnatých stromov, najmä bukov, javorov a jaseňov, ako sotva niekde inde na Slovensku. No a jedle (po našom „haštry“) rastú také, že im vari aj vo svetovom meradle sotva nájdete páru. Lúčiny, vyslovene hospodárske lúky, sa kosili tak u nás, ako i v katastroch susedných obcí, aj v najväčších výškach a strminách, takže pri chôdzi ste mali dojem, že sa pohybujete po najfajnejšom anglickom parku.

Ak sa pri týchto zemepisných znakoch svojho rodiska pristavujem, nie je to náhoda. Svoju dedinu s jej vsadením do prírody som si v plnej kráse uvedomil až ako vysokoškolák, keď som sa vracal z prvého dlhšieho študentského zázjazdu po Európe. Cestoval

som raňajším vlakom z Banskej Bystrice domov. Bolo včasné septembrové ráno. Lahké hmly sa rozprestierali nad údolím a vrcholky stromov sa už kúpali v prenikavom rannom slniečku. Pod nami údolie so spenenou riečkou a na šedivej ceste dva-tri konské záprahy s rebrinákmi, niekoľko postavičiek, zopár hlúčkov kráv idúcich na pašu. Tento zážitok ma presvedčil, že moje rodisko je naozaj pekné, ba že sa vyrovná i vo svete známym turistickým miestam v Alpách a Pyrenejach.

Od malička som veľa chodil po okolí a to nielen pracovať („chodiť na drevo“ alebo „zrábať seno“), ale aj s turistickým cieľom. Už ako osem-desaťročný chlapci sme sa „dohovorievali“ na jednodenné „výlety“ do prírody. Tradičný bol prvý výlet v roku na 1. mája, najčastejšie na náhorné lúčiny pod Ostrým vrchom (zvané Ravasky). Alebo na Pánsky diel, do bývalej baníckej osady Piesky (zvanéj Zampärk), pod Veľký Šturec a podobne. Ako mládenci sme turistické trasy rozširovali i do vzdialenejších partií, najmä do Horného Harmanca, do doliny Túfnej, kde sme s pomocou sviečok prehliadali dve tamojšie jaskyne. (Ide o iné, ako neskoršie objavené jaskyne Izbice v Harmanci.) Takmer každé leto sme robili túry na najvyšší vrch v našom okolí, na Križnu, rozličnými prístupovými smermi, o niečo menej na Donovaly, Jelenskú skalu, do Korytnice, na Prašivú a podobne.

Ako vysokoškolačka si ma kolegovia pre lásku a obdiv k zemepisným prednostiam svojho rodiska doťahovali, keď som im svoju dedinu opisoval, ako „najkrajšiu na svete“. Napokon som sa sem celý život rád vracal. Dostal' nepoznám lepšie uvoľnenie ani lepšie podmienky na rozmýšľanie, ba ani na snenie, ako sadnúť si na pník nad potôčkom, sledovať penivé vlnky, poskakujúce zo skalky na skalku a započúvať sa do ich neúnavnej a pritom stále pestrej piesne.

Moje rodisko je zaujímavé aj ako zemepisný orientačný bod. Pri vstupe do našej kotliny, na dolnom konci dediny, doprava odbočuje cesta, ktorá popri Banskom potoku vedie do Španieľ Doliny v záreze strmej stráně pokrytej mohutným bukovým lesom. Na hornom konci dediny, takisto doprava, sa odráža „banícky chodník“, ktorým v dávnych časoch chodili Uľančania pracovať do baní do Španeľ Doliny a po ktorom niekoľko generácií Špaňodolinčanov chodilo denne do roboty v Harmaneckej papierni vzdialenej od Uľanky na dva kilometre, prekonávajúc tak tristo-štyristometrové klesanie a také isté stúpanie po ceste domov.

Na hornom konci je rázcestie slávnych historických ciest. Prvá pravo vedie rovno a sever na Staré Hory, ďalej do Jelenca až pod

Veľký Šturec, cez ktorý až do konca päťdesiatych rokov viedla cesta síce veľmi romantickým priesmykom, ale veľmi ťažká s ostrými serpentínami, a potom dolu do Liptova cez Tri Revúce až do Ružomberka. Horský prechod cez Šturec bol ťažký aj pre furmanov, ale odohral svoju úlohu ešte aj v automobilovej doprave. Len po vojne postavili novú cestu, ktorá sa z Podšturca odráža na Motyčky, Jergaly až na Donovaly. Tu dosahuje vrchol (v 1000 m nad morom) a odtiaľ sa spúšťa dolu do Korytnice až do Ružomberka, aby tak spojila Banskú Bystricu s čarokrásnym Liptovom a Oravou, a stala sa jednou z najdôležitejších dopravných trás na Slovensku.

Spomeniem ešte jednu odbočku vpravo: asi pol kilometra pred Starými Horami vedie furmanská cesta v hlbokom záreze do strmého svahu a hustého lesa až na Piesky. Chôdza pešo trvá aj dve hodiny, ale odmena je jedinečná. Úchvatné hory a rúbaniská (po našom „báne“) a malá, len dva – tri domy počítajúca, už skoro opustená banícka osada a uprostred čistiny medzi kopami banskej hlušiny (u nás nazývané „hálne“) dve jazierka s čudnou belasou tekutinou a vchod do banských chodieb, do „štolní“, odkiaľ tiež vyteká zelenobelasá voda. To je vari všetko, čo pre zrak zostalo z voľakedy slávnych medených baní v Španej Doline a na Starých Horách. Ešte za môjho detstva – niekedy ku koncu prvej svetovej vojny alebo po nej – boli pokusy z tejto „modrej skalice“ získavať meď. V Uľanke na starej stanici boli pripravené aj zariadenia na jej odosielanie. No časom všetko prestalo, i keď obnovené dolovanie v Španej Doline v sedemdesiatych rokoch zasiahlo až sem.

Ale vráťme sa na rázcestie do Uľanky. Keď zabočíme doľava, po moste nad mohutným a krištáľovo čistým Starohorským potokom, dostaneme sa na druhú veľkú hradskú, ktorá vedie do Harmanca Papierne, do dediny Dolného Harmanca, popri jaskyni Izbica do Horného Harmanca a dohora na Malý Šturec, potom dole cez Čremošné do Turčianskych Teplíc a do Martina. Keď sa v Hornom Harmanci pri odbočovaní na „novú cestu“ pozriete do doliny na zvyšok starej furmanskej cesty, ktorá jediná spájala po stáročia Zvolenskú stolicu s Turčianskou, vzdychnete si, čo sa museli furmani natrápiť, keď prevážali tovar z jednej stolice do druhej.

Asi tristo metrov od rázcestia, cez mostík ponad Bystricu (alebo ináč Harmanecký potok) a starú železničnú trať, vedie cesta do veľmi peknej prírodnej partie zvanej Harmanček. Cesta bola prv udržiavaná vo vzornom poriadku, posypaná červenkastým pieskom, takže vyslovene lákala na prechádzky, ale pred rokmi tu otvorili pieskovisko, ktoré dlhý čas zásobovalo novostavby v Banskej Bystrici

a ťažké nákladné autá toto čarovné miesto rozrýpali na nepoznanie.

Vchod do doliny je taký úzky, že sa ani nezdá, ako ním možno prejsť ďalej. Popri ceste tečie potôčik, ktorý na strmých miestach sa takmer podobá horskej riave. Miestami možno ešte v ňom vidieť zvyšky drevených žľabov, ktoré sa u nás volali „ryzne“. V jar-ných mesiacoch slúžili na splavovanie dreva do našej riečky a potom do Banskej Bystrice, kde ich vyťahovali z vody a pekne poukladali v tamjšom veľkosklade.

Po krátkom stúpaní sa dolinka Harmanček postupne rozširuje a asi po kilometri odbočuje dobre vychodený chodník z cesty do strmého svahu. Stúpa až na Riečanský diel a ďalej dole až do dediny Riečka v tajovskom údolí. Podobne ako banický chodník, aj tento vydáva obdivuhodné svedectvo o tom, akou cestou-necestou prichádzali ľudia z Riečky do práce v Harmaneckej papierni. Pri odchode z domu museli stúpať strmo do kopca asi 30 minút a na hrebeni sa spustiť strmo dole, až do harmaneckého údolia a potom asi kilometer po rovnej ceste do továrne. Pred pracovnou zmenou skoro ráno a večer po jej skončení, často za tmy, či v lete, či v zime, či v daždi, či v snehu, či v štipľavej fujavici, či v slnečnej páľave, denne vyše hodiny chôdze cez horský hrebeň do roboty a potom zase domov. Až autobusová doprava vyslobodila Riečanov, rovnako ako Špaňodolinčanov od tohto každodenného putovania.

Od Uľanky smerom na juh vedie do Banskej Bystrice široká cesta, ktorá kaskádou obchádza bývalé predmestie Hámor a Jušták, a napája sa na autocestu (dnes takmer autostrádu) do Zvolena. Stará cesta plynule vyústila do predmestia Hámor, ktorý je zvyškom starého medeného hámru, a odtiaľ Lazovnou ulicou rovno do stredu mesta na Hlavné námestie.

Naša obec, aj keď nemala v ničom výsadné postavenie, predsa bola a dosiaľ je dôležitým orientačným bodom vsadeným doslova do lona horskej prírody, no súčasne napojeným na významné komunikácie a najmä na mesto Banská Bystrica. Obe tieto skutočnosti ovplyvňovali a dosiaľ ovplyvňujú jej obyvateľov a pochopiteľne ovplyvňovali aj moju životnú cestu od narodenia až do staroby.

2. Obyvateľstvo

Či už pre výhodnú zemepisnú polohu ako jediné širšie miesto v bystrickej doline, či už ako spádová obec z viacerých dolín a ako

východisko do viacerých smerov, alebo pre blízkosť k okresnému, bývalému stoličnému, dnes krajskému mestu, a hlavne pre blízkosť harmaneckej továrne sa naša dedina stala zoskupením obyvateľov rozličného druhu.

Na roľnícku dedinu nemala nikdy predpoklady. Roličiek, po našom „ostredkov“, a vôbec oráčiny mala tak málo, že to nestačilo ani na plné zásobenie zemiakmi, kapustou a zeleninou. Väčšia a kompaktnější kus poľa i lúk mala v mojich detských časoch len rodina Sumrákovcov. Bol to vraj pôvodne majetok vydedený pri komasácii pre faru a kostol. No ešte skôr, ako sa založila farnosť, niekedy koncom devätnásteho storočia, majetok odkúpila rodina Ondreja Sumráka, pochádzajúceho zo Seliec, obce ležiacej tiež blízko Banskej Bystrice. Poľnosti im dovoľovali držať štyri, prípadne i viac kusov rožného statku, jeden, prípadne dva páry koní a viac-menej kompletný gazdovský dvor s množstvom hydiny, ošípaných a podobne. No ani to na vyžitie nestačilo. Hotové peniaze do domu prinášala furmanka, ktorej sa venovali v lete i v zime. Keďže nebolo v dome nástupcu, ktorý by sa mohol ujať celého gazdovstva, po smrti starých Sumrákovcov sa aj tento pekný majetok rozdelil medzi piatich dedičov, čím dostal podobu úzkych pásov rolí, ostredkov. V päťdesiatych rokoch sa ukázalo, že v Uľanke neboli predpoklady ani na založenie jednotného roľníckeho družstva.

Ani lúk nemala naša obec toľko, aby jej mohli dať charakter podhorskej dobytkárskej obce, nemala ani veľké trávnaté hole a tak nemohlo vzniknúť ani ovčiarstvo a salašníctvo. Lúky po okolitých stráňach a medzi horami stačili práve len na vychovanie nejakej tej kravičky, no ani pri najväčšom rozkvetе nebolo v dedine viac ako 60 kráv, čo tak-tak stačilo na pokrytie potreby obyvateľov mliekom. V dedine bolo najmenej 20 domácností, ktoré si doma držali kozy.

Kus roľníckeho charakteru naša dedina v mojej mladosti predsa len vykazovala. Bolo to hlavne celodedinské, obecným urbárom organizované pasenie kráv. Vo včasné letné ráno vás prebudilo práskanie korbáčom, ktorým obecný pastier oznamoval, že kravy treba vyhnať na cestu. Potom ste počuli pokriky žien na kravy, ktorým sa nechcelo z dvora a hlavne pestrý štrngot „pľachových“ zvoncov, v ktorom sa len kde-tu ozýval veselý cingot liatych spiežovcov. To všetko, i s pokrikmi pastiera sa vzd'alovalo a do ranného vstávania ste si mohli pospať ešte ďalší dúšok. Od jari a cez celé leto sa táto procedúra opakovala denne štyrikrát: ráno a poobede vyháňanie na pašu a na obed a večer z paše domov. Popri ranných spáčoch mali však ešte viac z toho motoristi, ktorí

sa museli vliecť za čriedou kráv, až kým neodbočila na pastvu, alebo sa museli utiahnuť na kraj cesty a pokorne čakať, kým sa kravám neuráčilo prejsť. Ľudia, ktorí nepoznali takéto výjavy, mohli sa zabávať na tom, ako každá krava vie trafiť do svojho dvora a do svojej maštale alebo aj to, ako každá má v čriede svoje miesto a akoby aj svoje poradie.

S chovom kráv sa v lete spájalo zväžanie a znášanie sena z lúk. V závozoch, u nás často až neuveriteľne krkolomných, ste videli fúry naložené senom do takej výšky, že ste neraz na kritickom mieste postáli a trpeli, či sa tam voz so senom neprevrhne. Stávalo sa i to, no väčšinou sa naši furmani dobre vyznali v tom, ako zdoľať neuveriteľne úzke „kiare“ (zákruty) a prudké strminy. Takisto ste mohli stretnúť „posebný“ vozík, naložený senom až do prevrhnutia. Vozík však neťahali kone, ale ľudia, z čoho asi vznikol aj názov. „Posebné“ vozíky boli labilnejšie ako veľké furmanské vozy. Okrem človeka, čo bol vpredu pri oji, museli vozík vzadu ešte dvaja-traja pomocníci (najčastejšie žena a deti) tlačiť, alebo podľa terénu zadržiavať, brzdiť a na šikmých cestách aj podopierať, aby sa neprevrhol.

Kosba lúk bola vyslovene chlpskou záležitosťou, kým „zrábanie sena“, rozhadzovanie riadkov, obracanie, sušenie, pohrabanie a siahnutie zo strmých lúk na odťatých konároch zo stromov (na tzv. šmykoch) bola zase ženská robota.

Najťažšie bolo nosenie sena v batohoch. Dnes, môžem povedať, že „chvalabohu“ už takéto niečo u nás ani nevidíte, no v tých časoch, a veľmi dlho, patrili ženy s obrovskými batohmi sena na chrbte k letnému obrazu našich horských dedín.

Na strmej lúke, kde by sa konský záprah nedostal, žena rozprestrela „koncovú plachtu“ – z vrecoviny upravený štvorec s dĺžkou strany asi sto-stopäťdesiat centimetrov a na štyroch koncoch s metrovými trakmi. Na plachtu poukladala celkom slušnú kôpku sena, ktorú potom trakmi krížom mocne previazala, aby sa seno neroztriaslo. Na zviazanie batoha však museli byť dvaja. Dobré sa pamätám, ako som v chlapčenských rokoch musel vynaložiť svoju najväčšiu silu, aby som mame pomohol batoh zviazať. Potom žena batoh obtočila dlhým plstným trakom, chrbtom si naň priľahla a trak si obviazala okolo ramien. Potom už „len“ bolo treba sa postaviť – a aj k tomu obyčajne potrebovala pomoc.

(Svedčí o tom aj známa ľudová pesnička:

Šuhaj, šuhaj z druhej strany, pod' mi dvíhať batoh trávy!

Nech ti dvíha otec mati, nechceli ťa za mňa dáti.)